

DUNYO SIYOSATIDA AYOLLARNING TUTGAN O'RNI HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10201952>

Shamsiyeva Maxfuzaxon Xo'ja qizi

*Farg'ona davlat universiteti, tarix fanlari bo'yicha
falsafa doktori, dotsent.*

НЕКОТОРЫЕ РАССУЖДЕНИЯ О РОЛИ ЖЕНЩИН В МИРОВОЙ ПОЛИТИКЕ

Аннотация: В данной статье написано о роли женщин-глав государств в мировой политике, женщин-политиков, признанных в рейтингах международных изданий «Time» и «Forbes».

Ключевые слова: Женщина, Политика, Железная леди, Премьер-Министр, Королева, Вице-Президент, "Time", "Forbes"

SOME REFLECTIONS ON THE ROLE OF WOMEN IN WORLD POLITICS

Abstract: This article is written about the role of female heads of state in world politics, female politicians recognized in the ratings of the international publications Time and Forbes.

Key words: Women, Politics, "Iron Lady", Prime Minister, Chansellor, Queen, Vice President, "Time", "Forbes"

Annotasiya: Ushbu maqola dunyo siyosatida davlat rahbarlari bo'lgan ayollarning tutgan o'rnini, xalqaro "Time" va "Forbes" nashrlari reytingida e'tirof etilgan siyosatchi ayollar haqida yozilgan.

Kalit so'zlar: Ayol, siyosat, "Temir xonim", bosh vazir, kansler, qirolicha, vitse-prezident, "Time", "Forbes".

Insoniyat tarixining qadimgi davrlaridan to shu kungacha xotin-qizlarning jamiyatda tutgan o'rniga ilmiy nuqtai nazardan yondashish va tarixga kiritish masalasida turli xil yondashuvlar ko'zga tashlanadi.

Ayollarni jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini uzoq vaqt tan olinmay keldi. O'rta asrlarda Yevropadagi ibodatxonalarda, hatto - "ayol odammi yoki odam emasmi?" mavzusidagi bahs uzoq davom etgan va bu bahsda ko'pchilik tomonidan "ayol inson zotini ko'paytirish maqsadida yaratilgani, aqli kaltaligi, g'oyat tor o'ylashlari, g'oyalar, qarorlar, o'tmish va kelajak ular uchun ikkinchi va uchinchi darajadagi narsalar ekanligi uqtirilib, ular o'z ongli faoliyati bilan jamiyat rivojiga hissa qo'shishi mumkinligini inkor etishgan. Hatto, inson

erkini himoya qilishga doir falsafiy-huquqiy asarlar yozgan I. Kant ham, ayollar fuqaroviy munosabatlar va ijtimoiy ishlarga, faollikka qodir emas, deb hisoblagan¹.

Biroq, dunyo mamlakatlarida demokratik institutlarning rivojlanishi, fuqarolik jamiyati va huquqiy davlatlarning paydo bo'lishi natijasida ayollarga bo'lgan munosabat o'zgarib, ayollar jamiyatning barcha sohalarida, shu jumladan siyosatda "siyosiy subyekt" maqomiga aylana oldilar.

Tarixda va bugungi kunda dunyo siyosati sahnasida o'z o'rnini, mavqei va obro'-e'tiboriga ega bo'lgan ayollar anchagina. Jumladan, hozirga qadar adolatli ravishda "Metin xonim" deb atashadigan Margaret Xilda Tetcher 34 yoshida Parlamentga deputatlikka saylangach, uning siyosiy faoliyati boshlangan. 50 yoshida konservativ partiya rahbari, 54 yoshida Buyuk Britaniya bosh vaziri lavozimiga saylandi. 1979-1990-yillarda bo'lib o'tgan Parlament saylovlarida ketma-ket uch marta g'alaba qozonadi va ushbu lavozimda 65 yoshigacha qoladi.

Margaret Tetcher teran, aqlli, muzokara olib boorish salohiyati bilan kishini hayratga slogan. U siyosiy rahbar bo'lishidan tashqari, Oksford universiteti Samervil kollejining faxriy professori, Qirollik jamiyatining professori va lordlar palatasining munosib vakilli edi².

Islom dunyosidan ilk bor bosh vazir lavozimiga saylangan ayol Benazir Bxuttodir. U ma'lumoti bo'yicha yurist, Oksford va Garvard universitetlarini tugatgan. Benazir Bxutto 26 yoshida siyosat maydoniga kirib kelgan. Pokistonda o'rnatilgan harbiy rejim tomonidan ikki marta hibsga olinadi va ta'qib qilinadi. 1984-1986-yillarda Buyuk Britaniyada muhojirlikda yashadi. Mamlakatda harbiy rejim bekor qilingach, o'z vataniga qaytib keladi. 1986-yildan Pokiston xalq partiyasining raisasi, 1988-1990 va 1993-1996 yillarda Pokiston bosh vaziri lavozimida ishladi. O'z davrida ommaviy axborot vositalarida Bxuttoni "Sharqning temir xonimi" deb atashgan. U 1995-yilda eng mashhur siyosatchi sifatida Ginnes rekordlari kitobiga kirgan. Olima va siyosat arbobi Benazir Bxuttoga ikki marotaba suyuqasd uyushtirildi³.

Indira Gandhi – mustaqil Hindistonning birinchi ayol bosh vaziri edi. Uning oilasi o'z davrida Hindistonning Buyuk Britaniyadan mustaqil bo'lishi uchun qattiq kurash olib borgan. Indira Gandhi mustaqil Hindistonning birinchi bosh vaziri – Javohirlal Neruning qizi bo'lgan.

Indira Gandhi yoshligida Maxatma Gandhi bilan tanishuvi uning siyosiy qarashlarini tubdan o'zgartirib yuborgan. Indiraning ota-onasi uni har doim namoyishlarga birga olib borishgan. Bo'lg'usi siyosatchi ana shunday muhitda ulg'aygan. Indira Gandhi 1934-yilda Hindiston Milliy universitetiga o'qishga kiradi, ammo oradan ikki yil o'tib, onasi vafot etadi,

¹ kh-davron.uz .Артур Шопенгауэр. Хаёт хикматлар китоби.1851; Кант И. Сочинения. В 6-ти т. Т. 6. – Москва. Мысль, 1966. – 449 с.

² Султонова Э.С.Аёл давлатнинг ривожланиш стратегиясида. (Глобал муаммо сифатида). Монография. – Тошкент.: ЖИДУ, 2005. – В.38.

³ gazeta.uz.// Давлат раҳбарларига уюштирилган машҳур суиқасдлар.13.07.2021.

qiz esa o'qishni tashlab, Yevropaga chiqib ketishga qaror qiladi. U Oksfordning Somerfels kollejiga o'qishga kirib, bu yerda boshqaruv, tarix va antropologiyani o'rganadi.

1947-yilning 15-avgust kuni Hindiston mustaqillikka erishgach, Indira Gandining otasi Javohirlal Neru yangi hukumat rahbari sifatida ish boshlaydi, Indira Gandi esa kotiba lavozimini egallaydi. U 1955-yilda Hindiston Milliy Kongressi ayollar tashkiloti rahbari sifatida ishga kirishadi. 1964-yilda Javohirlal Neru vafot etadi. Mamlakatning yangi bosh vaziri Lal Bahodir Shastri Indira Gandiga hukumatdagi muhim lavozimlardan birini ishonib topshirdi. Indira Gandi tez orada axborot va radioaloqa vaziri etib tayinlandi. Shastrining o'limidan keyin esa uning o'rnini egalladi.

1966-yilning 19-yanvar kuni Indira Gandi mamlakatning Bosh vaziri sifatida ishga kirishadi. Indira Gandi bosh vazir lavozimiga ikkinchi marta saylanganida Hindistonning xalqaro sahnadagi o'rnini mustahkamlash uchun kurashdi. Aynan mana shu vaqtlarda sikxlar bilan kelishmovchiliklar kuchayib ketdi. 1980-yilda sikxlar Amritsardagi Oltin ibodatxonani qo'lga olishdi. Hukumat ibodatxonani qaytarib oldi, shu maqsadda amalga oshirilgan "Moviy yulduz" operatsiyasida sikxlarning ko'plab yetakchilari o'ldirildi, tinch aholi vakillari ham halok bo'ldi. Bo'lib o'tgan hodisalardan keyin ham Indira Gandi sikxlardan iborat bo'lgan tansoqchilarini ishdan bo'shatib yubormadi

1984-yilning 31-oktyabr kuni Indira Gandi intervyu berish uchun otlangan vaqtda o'zining tansoqchilari tomonidan otib o'ldirildi. Sikxlar uni yo'q qilish orqali hukumatdan qasos oldilar⁴.

2005-2021-yillarda GFR federal kansleri lavozimida ishlagan Angela Merkel o'zining tashqi siyosati bilan jahon hamjamiyati diqqat markazida bo'lib keldi. Uning qochoqlar masalasiga insonparvarlik nuqtai nazaridan yondashuvi xalqaro miqyosdagi nufuzining ortishiga xizmat qildi.

Angela Merkel siyosat maydoniga 1990-yillardan kirib kelgan. 1990-yil Germaniya Demokratik Respublikasi demokratik hukumatining matbuot kotibi o'rinbosari, birlashgan Germaniya federal hukumatining matbuot va axborot idorasi referenti, 1990 -yildan Xristian-demokratik ittifoq va GFR bundestagi a'zosi, 1991-yildan Germaniya xotin-qizlar va yoshlar ishlari bo'yicha, 1994-yildan atrof-muhitni muhofaza qilish va yadro reaktorlari xavfsizligi masalalari bo'yicha federal vazir, 1998-yildan Xristian-demokratik ittifoq bosh kotibi, 2000-yil apreldan raisi, 2002-yil sentyabrdan GFR bundestagida Xristian-demokratik ittifoq / Xristian sotsial ittifoqining birlashgan fraksiyasi raisi kabi lavozimlarda faoliyat ko'rsatdi.

Angela Merkel olima ayol – fizika fanlari doktori. Leyptzig universitetini tugatgan. 1978-yildan Germaniya Demokratik Respublikasi Fanlar Akademiyasining fizik-kimyo markaziy instituti ilmiy xodimi. 2019-yilda ilm-fan taraqqiyotiga qo'shgan hissasi tufayli dunyoning eng nufuzli universitetlaridan bo'lgan Garvard Universiteti doktorlik darajasiga ega bo'ldi.

⁴ <https://xabardor.uz/uz/post/kun-tarixi-19-yanvar-hindiston-tarixini-ozgartirgan-ayol-indira-gandi-bosh-vazir-etib-saylangan-kun.//> 19.01.2022

Ta'kidlash joizki, 2015-yilda kuchli siyosatchi Angela Merkel "Time" jurnali tomonidan "Yil Odami" deb e'tirof etildi va ko'p marotaba "Forbes" tomonidan dunyoning "Eng nufuzli ayollari ro'yxatida eng yuqori o'rinlarni egalladi"⁵.

Bugun shiddat bilan o'zgarib borayotgan dunyo siyosati va iqtisodiyoti tizginining bir uchi lider ayollar qo'lida deyish mumkin. Xususan, bugungi kunda jahon sahnida yetakchi bo'lgan siyosatchi xonimlar:

1. Ursula Gertrude fon der Lyayen — Yevrokomissiya raisi. 64 yoshli siyosatchi ushbu nufuzli lavozimni egallagan ilk ayol hisoblanadi. Bunga qadar u Germaniyada Oila ishlari vaziri, Mehnat va ijtimoiy ishlar vaziri, Mudofaa vaziri lavozimlarida ishlagan.

Lyayen xonim 2020–2022-yillarda "Time" jurnalining 100 ta eng nufuzli odami ro'yxatiga kiritilgan. 2022-yilda esa "Forbes" tomonidan dunyodagi eng kuchli ayol deb topildi. 2019-yildan buyon Yevropa kommissiyasini boshqarib kelayotgan bu siyosatchining asil kasbi shifokor. Iqtisodni o'rganish uchun yana bir qancha universitetlarni tamomlagan. Siyosiy faoliyati bilan birga Ursula fon der Lyayen 7 farzandning onasi hamdir.

2. Raniya al-Abdulloh — Iordaniya qirolichasi, qiroli Abdulloh II ning xotini.

Qirolicha 1995-yili o'zi asos solgan Iordaniya jamg'armasi nodavlat tashkiloti rahbari sifatida ayollarga mamlakat iqtisodiyotida ishtirok etish va yangi biznes ochishga yordam beradi. U ayollar huquqlarini himoya qiladi, bolalar zo'ravonligiga qarshi kurashuvchi yirik kompaniyaga boshchilik qiladi. Shu bilan birga, u xalqaro siyosatda faol ishtirok etib, Falastin hamjamiyatini himoya qiladi.

3. Sanna Marin — Finlyandiyaning bosh vaziri. Marin o'zining siyosiy faoliyatini 20 yoshida boshladi, o'rta maktabni tugatgach, ko'p o'tmay Sotsial-demokratik yoshlar tashkilotiga qo'shildi. Shundan so'ng siyosat olamiga kirib kela boshladi. 2019-yil 8-dekabrda u siyosiy inqiroz natijasida 3-dekabrda iste'foga chiqqan Antti Rinne o'rniga ichki partiyaviy ovoz berishda Bosh vazir etib saylangan.

4. Kamala Dayvi Xarris — Amerika Qo'shma Shtatlarining 49-vitse-prezidenti. U AQSH tarixida birinchi qora tanli siyosatchi ayol va kelib chiqishi osiyolik vitse-prezidenti⁶.

Global masalalarda, muammoli vaziyatlarda millionlab insonlar taqdirini hal qiluvchi qarorlarni chiqarishda siyosatchi ayollarning roli yaqqol ko'rinmoqda. Yuqoridagi keltirilgan fikr-mulohazalar ayollarning qo'lidan ko'p ish kelishiga shubha uyg'otmaydi.

⁵ <https://ru.m.wikipedia.org>.

⁶ <https://zamon.uz/uz-to/tag/7a4a7102-55c8-4980-9e9e-3b7fb3c12ff2>

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1.kh-davron.uz .Артур Шопенгауэр. Ҳаёт хикматлар китоби.1851; Кант И. Сочинения. В 6-ти т. Т. 6. – Москва. Мысль, 1966. – 449 с.

2.Султонова Э.С.Аёл давлатнинг ривожланиш стратегиясида. (Глобал муаммо сифатида). Монография. – Тошкент.: ЖИДУ, 2005. – Б.38.

3.gazeta.uz.// Давлат раҳбарларига уюштирилган машҳур суиқасдлар.13.07.2021

4.<https://xabardor.uz/uz/post/kun-tarixi-19-yanvar-hindiston-tarixini-ozgartirgan-ayol-indira-gandi-bosh-vazir-etib-saylangan-kun.//> 19.01.2022

5.<https://ru.m.wikipedia.org>.

6.<https://zamon.uz/uz-to/tag/7a4a7102-55c8-4980-9e9e-3b7fb3c12ff2>